

Puskás Anna¹

A kulturális örökség védelme az EU közös biztonság- és védelempolitikájában: a polgári missziók szerepe

Protection of Cultural Heritage in the EU's Common Security and Defence Policy: The Role of Civilian Missions

A kulturális örökség védelmének kérdése az utóbbi egy évtizedben fokozatosan a nemzetközi béke és biztonság napirendjére került, ami különböző regionális és globális nemzetközi szervezetek esetében válságkezelési eszköztáruk alkalmazását is lehetővé tette. A tanulmány a kulturális örökségvédelemnek az EU közös biztonság- és védelempolitikájába (KBVP) – különösen a polgári KBVP-missziók feladatkörébe – történő integrálódását vizsgálja, egyúttal feltárva a polgári válságkezelés utóbbi két évtizedben történt fejlődésének mozgatórugóit és legfőbb irányait. A tanulmány rá kíván mutatni a kulturális örökségvédelmi tevékenységek potenciális szerepére a konfliktusmegelőzésben, a békeépítésben, a társadalmi megbékélésben és a fenntartható fejlődésben, alapvetően az Európai Külügyi Szolgálat (EKSZ) által kiadott dokumentumokon és a Külügyi Tanács döntésein keresztül.

Kulcsszavak: Európai Unió, kulturális örökségvédelem, közös biztonság- és védelempolitika, válságkezelés

The issue of cultural heritage protection has gradually moved up to the international peace and security agenda over the last decade, which has also allowed various regional and global international organisations to use their crisis management tools. This paper examines the integration of cultural heritage protection into the EU's Common Security and Defence Policy (CSDP), in particular into the remit of civilian CSDP missions, while exploring the drivers and main directions of civilian crisis management developments over the last two decades. The study aims to highlight the potential

¹ Tudományos munkatárs, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Honvédelmi Jogi és Igazgatási Tanszék, e-mail: puskas.anna@uni-nke.hu

role of cultural heritage protection activities in conflict prevention, peace-building, social reconciliation and sustainable development, mainly through documents issued by the European External Action Service (EEAS) and decisions of the Foreign Affairs Council.

Keywords: European Union, cultural heritage protection, Common Security and Defence Policy, crisis management

Bevezetés

A kulturális örökség sérülékeny, de mindezzel együtt politikailag érzékeny, így egyes társadalmi csoportokat polarizáló volta az utóbbi egy évtizedben a nemzetközi béke és biztonság napirendjére emelte annak válságok sújtotta kontextusban, fegyveres konfliktusok során való védelmét. Műtárgyak, régészeti leletek jogtalan feltárásából/eltulajdonításából és kereskedelméből származó bevételek egyes fegyveres csoportok működéséhez való hozzájárulása szintén biztonságpolitikai relevanciát adott a témakörnek. Másrészt, a kulturális örökség a békeépítési folyamatokban is fontos szerepet játszhat, a társadalmi megbékélés és a közösségépítés előmozdításával, amellett, hogy megőrzése és védelme a fenntartható fejlődés elengedhetetlen eleme. Konfliktusok során való megkímélésük és aktív védelmük nemcsak erkölcsi, hanem nemzetközi jogi kötelezettség is, amely a válságreagáló műveletek számára is² követelményeket támaszt.

A napjainkban az orosz–ukrán háború által tematizált problémakörre 2012-ben Timbuktaban, Maliban az Ansar Dine, 2014-től Szíriában és Irakban, kisebb mértékben Líbiában az ISIL – a közösségi médiában széleskörűen közvetített – tevékenysége, majd 2015-től a koalíciós beavatkozást, valamint iszlamista csoportok térnyerését követően Jemen világított rá. Utóbbi események eredményeképpen mind egyes globális (ENSZ, UNESCO), mind regionális szervezetek (például NATO, EBESZ, EU) egyre határozottabban léptek fel, válságkezelési eszköztáruk aktiválását is lehetővé téve.

Az EU csupán 2014 óta rendelkezik saját definícióval a kulturális örökséget illetően,³ ekkor még az európai kulturális örökség megőrzésére és gyarapítására fókuszálva. 2016-tól azonban a kultúra és a kulturális értékek védelme, valamint a kulturális javak

² Az EU közös biztonság- és védelempolitikai (KBVP-) missziói és műveletei tekintetében is általánosan kötelező érvényű szempontként jelenik meg a nemzetközi humanitárius jogi, emberi jogi, gyermekvédelmi, a civilek védelmével és a nemek közötti egyenlőséggel összefüggő megfontolások figyelembevétele. Lásd például Council of the European Union 2013.

³ „A kulturális örökség a múlt által ránk hagyott források összessége – legyen az tárgyi, szellemi vagy digitális (eleve digitális vagy digitalizált) formátumú –, beleértve a műemlékeket, lelőhelyeket, tájakat, készségeket, gyakorlatokat, tudást és az emberi kreativitás megnyilvánulásait, valamint azokat a gyűjteményeket, amelyeket olyan köz-, illetve magánszervezetek őriznek és tartanak fenn, mint a múzeumok, a könyvtárak és az archívumok. A kulturális örökség az idő folyamán az emberek és környezetük közötti interakció révén alakult ki és folyamatosan bővül. E források kulturális, környezeti, társadalmi és gazdasági szempontból kiemelkedő értéket képeznek a társadalom számára, fenntartható kezelésük ezért a 21. század stratégiai döntését jelenti.” Forrás: A Tanács következtetései (2014. május 21.) a fenntartható Európa stratégiai erőforrásául szolgáló kulturális örökségről.

illegális kereskedelme elleni fellépés egyre hangsúlyosabban jelent meg az EU külpolitikájában is, fokozatosan biztonság- és védelempolitikai jelentőséget is nyerve.⁴

Jelen tanulmány egyrészt arra – a szakirodalomban eddig csak töredékesen vizsgált kérdésre – keresi a választ, hogy a kulturális örökség megőrzése és védelme milyen okokból integrálódott az EU közös biztonság- és védelempolitikájába (KBVP). Másrészt azt vizsgálja, hogyan integrálódott a kapcsolódó biztonsági kihívások kezelése kifejezetten a polgári missziók feladatkörébe 2015-öt követően. A tanulmány hipotézise szerint e hatásköri bővülésben egyrészt a 2010-es évek első felének nemzetközi biztonsági eseményei, s különösen az azokra adott globális, regionális (és akár nemzeti szintű) válaszok, másrészt pedig a polgári KBVP 2000-től megfigyelhető fejlődése és bővülése egyaránt közrejátszottak.

A polgári KBVP-re (és ezen belül a kulturális örökség krízishelyzeti védelmére) vonatkozó uniós megközelítés formálódását elsősorban elsődleges forrásokon, különösen az Európai Külügyi Szolgálat (EKSZ) által 2023-ig kiadott releváns dokumentumokon, valamint a Külügyi Tanács döntésein keresztül, dokumentumelemzésre építve követi végig a tanulmány, helyenként utalva az uniós társintézmények más szakpolitikai területeken (belügyek, fejlesztéspolitika stb.), de a kulturális örökség az EU határain túli, konfliktusokkal, válságokkal összefüggő védelmét érintő döntéseire, stratégiáira.

A korlátozottan rendelkezésre álló másodlagos szakirodalomból kiemelendő a Fejlesztéspolitikai Menedzsment Európai Központja (European Centre for Development Policy Management, ECDPM) szerzői által kiadott és az EKSZ által finanszírozott jelentés. Ez a 2020. novemberben az EU konfliktusokban, konfliktusokat követően, illetve a mediáció során a kulturális örökségvédelem terén betöltött szerepéről tartott konferencia alapjául szolgált, valamint előrevetítette szakértői oldalról az EU stratégiai szerepvállalásának lehetőségeit.⁵ A Nemzetközi és Összehasonlító Jogi Brit Intézet Nemzetközi Jogi Központjának igazgatója, a 2019-ben megjelent *Cultural Heritage in the European Union – A Critical Analysis of Law and Policy* című könyv társszerzője, Kristin Hausler egy tanulmányában foglalkozott az EU krízishelyzeti kulturális örökségvédelmi politikájával.⁶ Továbbá, a Nemzetközi Békeműveletek Központ (ZIF) szerzői 2019-es tanulmányukban vizsgálták röviden a kulturális örökségvédelem KBVP-be való integrálásának folyamatát.⁷

A tanulmány első része az EU polgári KBVP-misszióinak 2003 és 2023 közötti fejlődését és bővülését, annak külső és belső okait vizsgálja. A második fejezet kifejezetten a kulturális örökségvédelem KBVP-be való integrálásának folyamatára tér ki az első fejezetben felvázolt tendencia tükrében, illetve bemutatja az eddig elért eredményeket. Végül pedig műveleti szinten elsősorban az EU iraki tanácsadó missziójának (EU Advisory Mission Iraq, EUAM Irak) példájára utal rövid esettanulmány-jelleggel a kulturális örökségvédelmi dimenzió integrálhatóságának tapasztalatai kapcsán.

⁴ European Commission 2016.

⁵ KATHEM et al. 2020.

⁶ HAUSLER 2021.

⁷ PIETZ-SCHMIDKE 2019.

Az EU polgári KBVP-misszióinak bővülő mozgástere

Az EU 2003-ban állította fel első, az európai biztonság- és védelempolitika (a lisszaboni szerződést követően: KBVP) égisze alatt kezdeményezett polgári (nem katonai) misszióját Bosznia-Hercegovinában.⁸ Az azóta eltelt több mint húsz évben a polgári válságkezelés intézménye jelentős fejlődésen ment keresztül mind koncepcionális, mind műveleti szinten, illetve földrajzilag is kiterjedt módon van jelen az EU misszióin és műveletein⁹ keresztül. Jelenleg 13 polgári KBVP-misszió (illetve 1 polgári-katonai kezdeményezés¹⁰) tevékenykedik,¹¹ különböző hatáskörökkel felruházva (kapacitásépítés; monitoring, mentorálás és tanácsadás [MMA]; kiképzés; illetve az EULEX Koszovó esetében végrehajtási mandátum is). Egyes szerzők szerint a polgári válságkezelés a közös kül- és biztonságpolitika „egyik, ha nem a legsikeresebb”¹² projektjének tekinthető. A 2003 óta eltelt két évtized alatt egy olyan eszközrendszerre nőtt ki magát, amely képes akár a KBVP-n túlmutató feladatokat is ellátni.¹³

A missziók és műveletek működéséhez az alapszerződéses alapot a lisszaboni szerződésmódosítás 2009-es hatálybalépését követően az Európai Unióról szóló szerződés 42. cikkének (1) bekezdése biztosítja, az ellátható feladatok körét pedig a 43. cikk (1) bekezdése sorolja fel,¹⁴ kibővítve a korábbi, 1992-ben még a Nyugat-európai Unió keretében megfogalmazott, úgynevezett petersbergi feladatokat, egyúttal intézményesítve a 2003-as Európai Biztonsági Stratégia által már meghatározott további tevékenységeket.¹⁵

A KBVP lisszaboni szerződés jelentette erősödése mellett a biztonsági környezet változása is jelentős hatást gyakorolt az EU polgári válságkezelésének alakulására az utóbbi húsz évben. Egyrészt, a belső és külső biztonsági kihívások közötti határ elmosódásával nyilvánvalóvá vált, hogy bizonyos kérdések – például a szervezett bűnözés, illegális migráció, terrorizmus, hibrid fenyegetések – nem kezelhetők egymástól elszigetelten. Így a különböző, külső és belső biztonságért felelős EU-szaktitikák közötti – a KBVP-missziókon és humanitárius segítségnyújtáson túlmutató – együttműködés is kulcsfontosságúvá vált e kihívások kezelésében (például

⁸ Az EUPM BiH (EU Police Mission in Bosnia and Herzegovina), az EU rendőri missziója 2003 és 2006 között látta el feladatát Bosznia-Hercegovinában.

⁹ Míg a polgári, illetve a nem végrehajtási jellegű katonai jelenlét esetén a misszió, addig a végrehajtási mandátummal is rendelkező katonai jelenlét kapcsán a művelet terminológiát alkalmazza az EU.

¹⁰ Az EU 2023. decemberben indított biztonsági és védelmi kezdeményezése a Guineai-öböl nyugat-afrikai országainak támogatása érdekében (EU SDI GOG).

¹¹ Missions and Operations. European External Action Service.

¹² MOLNÁR 2018: 177.

¹³ TARDY 2017a.

¹⁴ 43. cikk (1) „A 42. cikk (1) bekezdésében említett missziók, amelyek végrehajtása során az Unió polgári és katonai eszközöket vehet igénybe, közös leszerelési műveleteket, humanitárius és mentési feladatokat, katonai tanácsadói és segítségnyújtási feladatokat, konfliktusmegelőzést és békefenntartást, harcoló erők válságkezelésben kifejtett feladatait – beleértve a béketeremtést is – és a konfliktusok lezárását követően a helyzet stabilizálására irányuló műveleteket foglalnak magukban. E missziók mindegyike hozzájárulhat a terrorizmus elleni küzdelemhez, ideértve a terrorizmus ellen saját területükön küzdő harmadik országok támogatását is.” Forrás: 2012/C 326/01. Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata.

¹⁵ MOLNÁR 2018: 208.

egyes bizottsági főigazgatóságokkal,¹⁶ bel- és igazságügyi ügynökségekkel¹⁷ vagy az EU különleges képviselőkkel). Másrészt, a biztonság és a fejlődés, fejlesztési politikák összefüggéseinek (*security-development nexus*) előtérbe kerülése¹⁸ azt a felismerést vonta magával, hogy a biztonság előfeltétele a gazdasági talpra állásnak és a fenntartható fejlődésnek, ugyanakkor a fenntartható béke megteremtése is egy bizonyos fejlettségi szintet igényel.

Ezzel együtt az uniós kül- és biztonságpolitikai stratégiai célok változása is hatást gyakorolt a missziók tevékenységének és működésének kereteire.¹⁹ A 2016-ban elfogadott *Globális Stratégia* elismerte a polgári válságkezelés relevanciáját a dokumentum által kitűzött stratégiai prioritások (külső konfliktusok és válságok kezelése, partnerek kapacitásépítése, az EU és állampolgárainak védelme) elérésében, hangsúlyozva a belső és külső biztonság elválaszthatatlanságát. Az integrált megközelítés fontossága is megjelenik e tekintetben, amely a konfliktus minden ciklusában való aktív fellépést, a fokozott intézményközi, valamint más nemzetközi szereplőkkel történő együttműködést, illetve a többszintű (a helyitől a globálisig) fellépést is magában foglalja.²⁰ Újdonságként a stratégia a kiberelem erősítését ösztönözte a missziókban és műveletekben.²¹ A dokumentum elfogadását követően a Tanács következtetéseiben szorgalmazta a KBVP polgári dimenziójának az erősítését, kiemelve annak szerepét az új biztonsági kihívások (irreguláris migráció, hibrid fenyegetések, kiberbiztonság, terrorizmus és radikalizálódás, szervezett bűnözés, határigazgatás, tengeri biztonság) kezelésében.²²

Fontos mérföldkőnek tekinthető a polgári válságkezelés kapcsán a 2018-ban – első alkalommal – elfogadott polgári KBVP területére vonatkozó paktum, amely strukturáltabb keretet és nagyobb láthatóságot kívánt biztosítani a polgári misszióknak. A paktum a polgári válságkezelés feladatául szabta az újonnan felmerülő biztonsági kihívások (szervezett bűnözés; határigazgatás és tengeri biztonság; terrorizmus és radikalizálódás, erőszakos szélsőségeség; illegális migráció; tengeri biztonság; hibrid fenyegetések és a kiberbiztonság; illetve a fent említett 2017-es tanácsi következtetésekhez képest új elemként már a kulturális örökség megőrzése és védelme) tágabb értelemben vett, uniós szintű kezeléséhez való hozzájárulást. Ezzel a dokumentum tovább bővítette a 2000-es Santa Maria da Feira-i csúcson rögzített,²³ majd 2004-ben kiegészített polgári

¹⁶ Például: Migrációs és Belügyi Főigazgatóság (DG HOME), Szomszédságpolitika és a Csatlakozási Tárgyalások Főigazgatósága (DG NEAR), Belső Piaci, Ipari, Vállalkozási és Kkv-k Főigazgatósága (DG GROW).

¹⁷ Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség (Frontex), Európai Unió Bűnüldözési Képzési Ügynöksége (CEPOL), Európai Rendőrségi Hivatal (Europol), Európai Unió Büntető Igazságügyi Együttműködési Ügynöksége (Eurojust).

¹⁸ A kilencvenes évek végétől megjelenő elképzelést egy 2007-es tanácsi döntés deklarálta EU-s elköteleződésnéként a szervezet külső fellépései közötti koherencia megteremtésére. Lásd Council Conclusions on Security and Development... 2007.

¹⁹ TARDY 2017b.

²⁰ JUHÁSZ 2019.

²¹ EEAS 2016.

²² Council Conclusions on Security and Defence in the Context of the EU Global Strategy 2017.

²³ A csúcson a tagállamok négy fő irányt határoztak meg a polgári válságkezelésben: rendőri, jogállamisági, közigazgatási és polgári védelem. A polgári védelem az azóta eltelt időben kikerült a KBVP-célkitűzések közül, annak ellátása más EU-eszközökkel történik. Forrás: European Council 2000; EEAS 2017a.

válságkezelési prioritásokat²⁴ (lásd 1. táblázat). Az új prioritások – illeszkedve a Globális Stratégiában rögzített célokhoz – aláhúzták a biztonság belső dimenziójával való szoros kapcsolatot a polgári KBVP tekintetében.²⁵ A paktum céljainak teljesítését 2023-as határidővel tűzte ki a Tanács.

A 2022-ben elfogadott kül- és biztonságpolitikai stratégiai dokumentum, a *Stratégiai Iránytű* nem nevezett meg további új területeket, hanem elsősorban a polgári KBVP-missziók reagálóképességének, hatékonyságának és rugalmasságának javítását tűzte ki célul (többek között a döntéshozatal felgyorsítása, a személyzeti kiválasztás javítása, valamint hogy 30 napon belül képes legyen 200 civil szakértőből álló misszió felállítására).²⁶

A *Stratégiai Iránytű* iránymutatásai alapján, reflektálva a biztonsági környezet 2018 óta történt változásaira, 2023. májusban új polgári KBVP-paktumot fogadtak el. A 2018-ashoz hasonlóan, de annál némileg hangsúlyosabb módon, a stratégiai iránymutatások között e paktum is magában foglalta a kulturális örökség megőrzésével és védelmével kapcsolatos biztonsági kihívások (például illegális kereskedelem elleni küzdelem) figyelembevételét. Emellett új biztonsági kihívásokat is nevesít (éghajlatváltozáshoz kapcsolódó kihívások, beleértve a környezeti bűncselekményeket; korrupció; az illegális migráció kapcsán nevesítve az emberkereskedelem és migráncsempészet; külföldi információs manipuláció és beavatkozás [FIMI]), valamint – különösen az orosz–ukrán háború hatására – a reziliencia erősítésének szerepét hangsúlyozza a hibrid és kiberfenyegetésekkel, valamint a FIMI-vel szemben.²⁷

1. táblázat: A polgári KBVP-feladatok bővülése

Feirai csúcs – elnökségi következtetések (2000)	Legfőbb polgári célkitűzés (Civilian Headline Goal) 2008 (2004)	Polgári Képességek Fejlesztési Terv (2018) és Polgári KBVP területére vonatkozó paktum (2018)	Polgári KBVP területére vonatkozó paktum (2023)
rendőri feladatok	rendőri feladatok	rendőri feladatok	rendőri feladatok
jogállamiság erősítése	jogállamiság erősítése	jogállamiság erősítése	jogállamiság erősítése
polgári közigazgatás erősítése	polgári közigazgatás erősítése	polgári közigazgatás erősítése	polgári közigazgatás erősítése
polgári védelem	polgári védelem		
	megfigyelő missziók	megfigyelő feladatok	megfigyelő feladatok
	EU különleges képviselőinek támogatása		
	biztonsági szektor reformja (SSR)	biztonsági szektor reformja (SSR)	biztonsági szektor reformja (SSR)
	lefegyverzés, leszerelés, reintegráció (DDR)		
		szervezett bűnözés	szervezett bűnözés

²⁴ Council of the European Union 2004.

²⁵ LIPKA 2023.

²⁶ Council of the European Union 2022.

²⁷ EEAS 2023.

Feirai csúcs – elnökségi következtetések (2000)	Legfőbb polgári célkitűzés (Civilian Headline Goal) 2008 (2004)	Polgári Képességek Fejlesztési Terv (2018) és Polgári KBVP területére vonatkozó paktum (2018)	Polgári KBVP területére vonatkozó paktum (2023)
		határigazgatás	határigazgatás
		terrorizmus és radikalizálódás	terrorizmus, radikalizálódás és erőszakos extrémizmus
		erőszakos extrémizmus megelőzése és az ellene való fellépés	
		irreguláris migráció és ezzel összefüggő biztonsági kihívások	irreguláris migráció és ezzel összefüggő biztonsági kihívások
		tengeri biztonság	tengeri biztonság
		hibrid fenyegetések, kiberbiztonság, stratégiai kommunikáció	hibrid fenyegetések, kiberbiztonság, külföldi információs manipuláció és beavatkozás (FIMI)
		kulturális örökség védelme	kulturális örökség védelme
			korruptió
			klímaváltozással és környezet károsodásával összefüggő biztonsági kihívások

Forrás: a szerző szerkesztése

A polgári KBVP-feladatok bővítésének oka a 2018-as paktumban (amelyet aztán a 2023-as is továbbvitt) kettős volt. Egyrészt az EU közvetlen szomszédságában és azon túl tapasztalható romló biztonsági környezet, illetve határokon átnyúló biztonsági kihívások (például erőszakos extrémizmus terjedése, valamint a klímaváltozás okozta kihívások Nyugat-Afrikában és a Száhel-övezetben; migráció) erősödése tette szükségessé. Másrészt – ahogy egyes szerzők megállapították – az EU felismerte, hogy a globális geopolitikai változások az EU tekintetében lehetőséget kínálnak a puha hatalmi (*soft power*) megközelítéséből adódó többlet kiaknázására a konfliktusmegelőzésben vagy stabilizációban.²⁸ Más szerzők inkább egyes tagállamok belpolitikai érdekeinek kivetítését látják a feladatbővítés mögött (különösen a migráció esetében).²⁹

A gyakorlati implementálhatóságot azonban gyakran éri kritika: sokan vitatják, hogy önmagában a – sok esetben kis létszámú, alapvetően tanácsadási feladatokra delegált – polgári válságkezelési missziók valójában rendelkeznének megfelelő erőforrásokkal és kapacitásokkal e kihívások kielégítő kezeléséhez. Azt azonban e szerzők is elismerik, hogy a missziók más uniós szakpolitikai eszközökkel összekapcsolva képesek lehetnek hozzáadott értéket nyújtani e tekintetben.³⁰

²⁸ JUNCOS 2020.

²⁹ PIETZ 2018.

³⁰ PIETZ 2018.

A kulturális örökség védelmének térnyerése a közös biztonság- és védelempolitikában

A 2018-as polgári KBVP-paktum elfogadásához vezető folyamat kiindulópontja az EKSZ által 2018-ban kiadott elvi dokumentum (Concept Paper) volt, amelyben határozott célként jelent meg a feirai prioritások kibővítése annak érdekében, hogy a KBVP polgári dimenziója képessé váljon az új típusú biztonsági kihívások kezelésére. E dokumentum már kitért a kulturális örökség védelmére is. Megállapította, hogy az nem csupán kulturális és társadalmi szükséglet, hanem a reziliencia és az integrált megközelítés szempontjából is releváns feladat, amely a fogadó állam kapacitásépítésének támogatásában, a tudatosságnövelésben, valamint a politikai tanácsadásban is testet ölthet.³¹ Megjegyzendő, hogy míg az EKSZ polgári válságkezelési prioritásokat felülvizsgáló 2017. októberi munkadokumentumában a kulturális örökség védelme területeken átnyúló (*cross-cutting*) művelettervezési szempontként szerepelt az emberi jogok és a genderszempontok mellett,³² addig a 2018-as elvi dokumentum már a polgári KBVP-missziók új tevékenységi köreinek sorában „saját jogon” jelölte meg a területet.

Az elvi dokumentumot követően közzétett Polgári Képességek Fejlesztési Terv a kulturális örökség védelme kapcsán az alábbi konkrét, az elvi dokumentumban is már megnevezett – egyrészt művészettörténészek, régészek, kurátorok, másrészt rendőri személyzet és biztonsági szakértők bevonását igénylő – feladatokat jelölte meg:

- Támogatni a helyi partnerek kulturális örökségük megőrzésére és védelmére irányuló képességeinek biztonsági szempontú fejlesztését a KBVP-missziókon és -műveleteken belül.
- Támogatni biztonsági jellegű megelőző intézkedések kialakítását a kulturális javak tiltott kereskedelme elleni küzdelem érdekében (tanácsadás, kapacitásépítés; különösen kiképzési missziók, valamint a határigazgatás, a terrorizmus elleni küzdelem és a szervezett bűnözés elleni missziók keretében).
- Támogatni a megfelelő nemzeti képességek kiépítését képzés, mentorálás, a bevált gyakorlatok és a szakértelem cseréje révén.
- Tanácsadás és támogatás a releváns kulturális javak és helyszínek azonosításában és ellenőrzésében.
- Hozzájárulni a kétoldalú és nemzetközi együttműködés és koordináció erősítéséhez a fogadó állam, az EU, illetve érintett nemzetközi szervezetek között a konkrét műveleti területeken.³³

A fentiek alapján látható, hogy a kulturális örökségvédelmi feladatok integrálódását egyrészt az EU polgári válságkezelés területén való fellépésének újragondolása és bővítése tette lehetővé. Másrészt azonban fontos kitérni arra is, hogy abba a nemzetközi trendbe is illeszkedik, amelynek hatására a problémakör globálisan is a nemzetközi béke

³¹ EEAS 2018b; A Tanács és a tagállamok kormányainak a Tanács keretében ülésező képviselői által elfogadott következtetések a polgári KBVP területére vonatkozó paktum létrehozásáról 2018.

³² EEAS 2017a.

³³ EEAS 2018a.

és biztonság napirendjére került. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa (ENSZ BT) 2013-ban döntött a Maliban tevékenykedő MINUSMA elnevezésű misszió (az ENSZ többdimenziós integrált stabilizációs missziója Maliban [UN Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali]) felállításáról,³⁴ amelynek mandátuma 2018-ig magában foglalta a kulturális örökség védelmének támogatását az ország területén. Emellett 2015-től kezdődően egy sor határozatban foglalkozott a kulturális örökség megkímélésével, illetve a kulturális javak illegális kereskedelmével különösen Irak és Szíria vonatkozásában. 2017. márciusban fogadta el – Franciaország és Olaszország kezdeményezésére – mérföldkőnek számító 2347 (2017) számú határozatát, amely az első, kifejezetten a kulturális örökség biztonságpolitikai szempontú védelmének dedikált döntése a testületnek. A határozat a kulturális örökség terrorszervezetek általi elpusztítását és fosztogatását ítéli el, és többek között szorgalmazza a tagállamok regionális együttműködését is a határozatban foglalt célok elérése érdekében.³⁵

Megjegyzendő, hogy a 2017-es koncepcionális bővülést megelőzően is találunk példát a kulturális örökség védelme egyes dimenzióinak integrálására a válságkezelő tevékenységébe uniós szinten. Az EU 2008-ban koszovói jogállamiság-missziója, az EULEX Koszovó a koszovói rendőrség vallási és kulturális örökséggel foglalkozó egységének létrehozásában nyújtott támogatást. Az EULEX bírának feladatai közé sorolható a gyűlölet-bűncselekmények kategóriájába tartozó esetek nyomon követése, így a vallási vagy kulturális örökségi helyszínek elleni, etnikai vagy egyéb előítéleten alapuló támadások, valamint érzékeny tulajdonjogi követelések elbírálása kapcsán is szerepet vállaltak, beleértve az ortodox kolostorok követeléseit is.³⁶

2017. szeptemberben az EKSZ egy vitaanyagot (Issues Paper) tett közzé, amely a kulturális örökség megőrzésének és védelmének uniós lehetőségeit vizsgálja a KBVP keretein belül. E dokumentumban vetődött fel először a KBVP-missziók és -műveletek potenciális szerepe e célok elérése érdekében, összhangban a nemzetközi humanitárius jog előírásaival, valamint utalva az eddigi tapasztalatokra (EULEX Koszovó, illetve különböző helyreállítási projektekből való részvétel [például Szarajevó, Timbuktu, Ohrid, Szíria stb.]). A dokumentum egyrészt visszautal az ENSZ BT 2347 (2017) számú határozatára, másrészt az utóbbi másfél évtized kulturális örökségi helyszíneket is súlyosan érintő konfliktusaira és terrorakcióira (Afganisztán, Mali, Jemen, Líbia, Irak, Szíria), valamint a tagállamok növekvő elköteleződésére a téma iránt. Konkrét intézkedési javaslatokat is megfogalmazott, így központi szinten megfogalmazódott például a kulturális örökség szempontjainak a missziók mandátumába, tervezési dokumentumaiba, EU-stratégiákba való integrációja; CPP³⁷-tanácsadó kinevezése a Polgári Tervezési és Végrehajtási Szolgálat (CPCC) és a Katonai Tervezési és Végrehajtási Szolgálat (MPCC) állományába; az EB-vel, európai képviselőkkel, más nemzetközi szervezetekkel való ez irányú együttműködés erősítése; a kulturális örökség védelmének a művellettelépítést megelőző képzésekbe való integrációja. Művelti szintű javaslatként fogalmazódott meg például szakértők delegálása a releváns missziókba és műveletekbe;

³⁴ United Nations Security Council 2013.

³⁵ United Nations Security Council 2017.

³⁶ 12398/22. 2022 Report.

³⁷ Cultural property protection – kulturális javak védelme.

kulturális örökséggel kapcsolatos információk biztosítása a személyzetnek; CPP-tisztviselők kinevezése a missziók állományán belül; más nemzetközi szervezetekkel való együttműködés műveleti területen.³⁸

2022. augusztusban pedig egy minikonceptiót dolgozott ki az EKSZ a lehetséges polgári KBVP-szerepvállalással kapcsolatban a kulturális örökség megőrzése és védelme érdekében, illeszkedve mind az új paktumhoz, mind a lentebb bemutatandó 2021-es EKSZ-konceptióhoz. A KBVP-paktummal összefüggésben elfogadott minikonceptiók célja, hogy kijelöljék egyes biztonsági kihívások tekintetében a fellépés lehetséges területeit és irányvonalait,³⁹ illetve az együttműködési lehetőségeket más, a műveleti területen jelen lévő EU-s aktorokkal. A cél, hogy minden új prioritási terület esetében készüljön egy minikonceptió (eddig az alábbi témákban készült például: határmenedzsment és tengerbiztonság, irreguláris migráció, környezeti bűncselekmények és a belső fegyveres erők környezeti lábnyomának csökkentése), szoros együttműködésben az Európai Bizottsággal.⁴⁰

A kulturális örökségvédelemmel összefüggő minikonceptió célkitűzése, hogy felvázolja a fogadó állam számára nyújtandó támogatás potenciális eszközeit egyrészt a kulturális örökség megőrzése és védelme, másrészt a kulturális javak illegális kereskedelme elleni küzdelem érdekében a polgári KBVP-missziók keretein belül. A dokumentum javaslatokat tesz konkrét intézkedési formákra egyrészt a (politikai, stratégiai, műveleti) tanácsadás, másrészt a műveleti/taktikai szintű kapacitásépítés (tréningek, projektek végrehajtása, monitoring, mentorálás és tanácsadás [MMA]), harmadrészt további szereplőkkel való együttműködés kapcsán. Általános elvárásként fogalmazódik meg a szerepvállalás bármely formáját illetően az EU válságkezelési megközelítése kapcsán az utóbbi években megfogalmazott alapelvek alkalmazása (konfliktusérzékeny, kontextusspecifikus, integrált megközelítések és a „ne árts” [*do no harm*] elv tiszteletben tartása), illetve hogy az szoros együttműködésben történjen a fogadó országban működő EU-képvisellel (EUDEL).⁴¹

Általánosságban elmondható, hogy a kulturális örökség védelmével összefüggő – és széles skálán mozgó – tevékenységek nem a missziók fő feladatát képezik, sokkal inkább egyfajta résztvevénységgént vagy konkrét projektek végrehajtásán keresztül valósulnak meg, amelyek sokszor akár más jellegű célkitűzésekkel (például terrorizmus elleni küzdelem) is összekapcsolódnak.⁴² Sőt, tekintettel a missziók általában alacsony létszámára, a polgári missziók esetében alapvetően a tanácsadó, kiképző jellegre, nem is rendelkeznek megfelelő erőforrással és hatáskörrel kulturális örökségi helyszínek biztonságának közvetlen garantálásához.⁴³ Sokkal inkább egy területeken átívelő dimenzióról, szempontokról van szó, hiszen a biztonsági szektor reformja terén tett, a szervezett bűnözés vagy a terrorizmus elleni fellépésnek is részét képezheti, sőt a klímaváltozás elleni fellépés kapcsán is megjelenik⁴⁴ az EU-s külpolitikában.

³⁸ EEAS 2017b.

³⁹ EEAS 2021c.

⁴⁰ EEAS 2018.

⁴¹ Civilian CSDP Compact.

⁴² PIETZ-SCHMIDKE 2019.

⁴³ GOWAN 2022.

⁴⁴ EEAS 2021a.

Másrészről azonban a kulturális örökségvédelem integrálása a válságkezelésbe számos olyan előnnyel járhat, amely a misszió tágabban vett eredményességét képes támogatni (például társadalmi, gazdasági reziliencia erősítéséhez való hozzájárulás).

Az EU békeközvetítésről szóló 2020-as koncepciója a békeközvetítési tevékenységét meghatározó alapelvek között szerepeltette a kulturális örökség védelmét, megállapítva, hogy a „kulturális örökség kulcsfontosságú a békemegállapodásokat és a megbékélést fenntartó társadalmi szövet helyreállításában”, a helyi közösségek számára jelentett szimbolikus jelentőségüknél fogva. A békeközvetítést a konfliktusmegelőzés, -kezelés és békeépítés egy kulcseszközeként tekinti a megelőző diplomácia részeként, amelyben a polgári KBVP-missziók mandátumuknak megfelelő szerepet vállalhatnak.⁴⁵

Az EKSZ 2021. június 18-án kiadott koncepciója⁴⁶ és az ezzel összefüggésben június 18-án elfogadott tanácsi következtetések a kulturális örökség uniós megközelítéséről konfliktusokban és válságokban⁴⁷ mérföldkőnek számítanak, hiszen e dokumentumok keretében foglalkozott az EU először dedikáltan a problémakörrel. A 2021-es koncepció – építve a fent említett békeközvetítési koncepcióra és az ahhoz kapcsolódó tanácsi következtetésekre – egy olyan átfogó megközelítés alapjait dolgozta ki, amely a kulturális örökségvédelmi szempontok figyelembevételének nyitott utat a konfliktusmegelőzés és -kezelés minden szakaszában. A koncepció a KBVP területén túlmutató uniós megközelítést vázol fel, de a végrehajtás egyik fontos eleme a KBVP eszköztára, ezen belül is a polgári missziók hozzájárulása.

A koncepció kidolgozása annak a 2016-ban megindult folyamatnak⁴⁸ az egyik kicsúcsondásaként is értelmezhető, amely a kulturális örökség szerepének az erősítését szorgalmazta az EU-szakpolitikákban, így a szervezet külső tevékenységeiben is. Míg a kulturális örökség témájának az EU külső tevékenységeibe való integrálása a 2016-os nemzetközi kulturális kapcsolatokról szóló stratégiában merült fel először, a 2021-es koncepció elfogadása, illetve az odáig vezető út az EU kulturális örökségvédelmi megközelítésének jelentős kiszélesedését vonta magával.⁴⁹ Míg a 2016-os dokumentum csupán a kutatásra, védelemre, illetve a kulturális javak illegális kereskedelmére tért ki,⁵⁰ addig a 2021-es koncepció a kulturális örökségnek hangsúlyos szerepet tulajdonít a biztonság, a tartós béke és ezzel összefüggésben a fenntartható fejlődés szempontjából. A 2021-es tanácsi következtetések szerint a kulturális örökség védelme a közösségi identitás megerősítésén, foglalkoztatási lehetőségek biztosításán és a kulturális turizmuson keresztül hozzájárul a társadalmi és gazdasági ellenálló képesség (reziliencia) erősítéséhez. A megbékélésnek egy olyan platformját képes biztosítani, amely a társadalmon belüli sérelmek feloldásához, a kultúrák vagy vallások közötti párbeszéd elősegítéséhez nagyban hozzá tud járulni.⁵¹ Bár a béke és fejlődés szoros kapcsolata fontos eleme a koncepciónak,

⁴⁵ *Concept on EU Peace Mediation 2020.*

⁴⁶ EEAS 2021b.

⁴⁷ A Tanács következtetései – A kulturális örökség uniós megközelítése konfliktusokban és válságokban 2021.

⁴⁸ Lásd például A Tanács következtetései a kulturális örökség valamennyi uniós szakpolitikai területen történő előtérbe helyezésének szükségességéről 2018; illetve a 2018-ra meghirdetett kulturális örökség európai éve.

⁴⁹ HAUSLER 2021.

⁵⁰ European Commission 2016.

⁵¹ EEAS 2021b.

a dokumentum a konkrét módokról kevés szót ejt, hogyan képes az EU válságkezelését támogatni a kulturális örökség.⁵²

A stratégiai megközelítés másik dimenziója a kulturális örökség átpolitizálódása, amely a kulturális örökség megsemmisítésén, eltulajdonításán vagy a kulturális jogok sérelmén keresztül súlyosbító tényezőként lehet jelen konfliktusok és válságok során. Az örökségi helyszínek lerombolása, vagy a szellemi örökség gyakorlásának akadályozása szimbolikus erőszak eszközévé válhat az identitás megtörése érdekében. A műtárgyak, régészeti lelőhelyek lopásából, fosztogatásából és eladásából származó bevételek pedig bűnözői, illetve terrorszervezetek finanszírozásához járulhatnak hozzá.⁵³ Habár az EU megközelítésében hangsúlyos az illegális műkinccs-kereskedelem és a terrorizmusfinanszírozás elleni harc közötti szoros párhuzam kialakítása (különösen 2015 óta⁵⁴), megjegyzendő, hogy – ahogy arra számos szerző rávilágít – eddig csak töredékes bizonyítékok állnak rendelkezésre (például az afganisztáni tálibokról vagy a líbiai, iraki és szíriai ISIL-ről) arról, hogy van-e tényleges szerepe fegyveres nem állami szereplők, különösen a terrorista szervezetek finanszírozásában.⁵⁵ A fegyveres konfliktusok fennállása és az illegális műkinccs-kereskedelem mértékének megnövekedése közötti párhuzamot azonban kutatások igazolták.⁵⁶

Tekintettel arra, hogy több EU-s (vagy volt EU-s) tagállam globális szinten is fontos célországának tekinthető a műtárgypiacot illetően, az illegális műkinccs-kereskedelem elleni küzdelem az utóbbi években egyre hangsúlyosabban jelent meg az EU egyes szakpolitikáiban, és a kulturális örökségvédelem kapcsán talán a leghatározottabban mutat rá az Unió külső és belső biztonsága közötti szoros összefonódásra. A 2019-ben – több éves előkészítő munkát követően – elfogadott 2019/880-as európai parlamenti és tanácsi (EU) rendelet amellelt, hogy az uniós belső piacot védi a harmadik országokból jogellenesen kivitt kulturális javak behozatalától, eszközként is szolgál az emberiség közös kulturális örökségének védelme, valamint a terrorizmusfinanszírozás, szervezett bűnözés és a pénzmosás elleni küzdelemben.⁵⁷ Ezt követően mind az EU biztonsági unióra vonatkozó 2020-as stratégiájában,⁵⁸ mind pedig a szervezett bűnözés kezelésére vonatkozó 2021-es stratégiájában⁵⁹ szerepet kapott a terület. Továbbá, tekintettel arra, hogy az EU-s missziók sok esetben a(z illegális) műtárgy-kereskedelem szempontjából jelentősnek számító forrás- vagy tranzitorszámban látnak el feladatot, fontos, hogy a KBVP-s erőfeszítések keretében is megjelenjen a fogadó állam belső kihívásainak kezelésében való támogatásnyújtás a probléma gyökerénél való kezelését elősegítve.⁶⁰

⁵² HAUSLER 2021.

⁵³ EEAS 2021b.

⁵⁴ Erről lásd bővebben PUSKÁS 2024.

⁵⁵ Lásd például European Commission 2019.

⁵⁶ AL-AZM – PAUL 2019.

⁵⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/880 rendelete a kulturális javak bejuttatásáról és behozataláról.

⁵⁸ European Commission 2020.

⁵⁹ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának a szervezett bűnözés elleni küzdelemre irányuló uniós stratégiáról (2021–2025).

⁶⁰ 11054/23. 2023 Report.

Missziós példák a kulturális örökség védelmének integrálására

Az EU stratégiai megközelítése kidolgozásában fontos előzményként szolgáltak többek között a 2017 óta működő EUAM Irak misszió tapasztalatai,⁶¹ ami a gyakorlati implementálhatóságra is jó példaként szolgál. Az EU iraki biztonsági ágazati reformot támogató tanácsadó missziója az első KBVP-misszió, amelynek mandátuma magában foglalja a kulturális örökség védelmének támogatását. A mandátuma alapján a szervezett bűnözés elleni küzdelmet célzó tevékenységei kiterjednek többek között a kulturális javak tiltott kereskedelme és megsemmisítése elleni fellépésekre is. Az ezzel kapcsolatos tevékenységeket a helyi érintettekkel, illetve az érdekelt nemzetközi szervezetekkel (különösen az UNESCO-val) szoros együttműködésben koordinálják.⁶² Ennek érdekében tanácsadó tevékenységet lát el, a kulturális és a bűnüldözési ágazat közötti együttműködés erősítését támogatja, workshopokat szervez, és a nemzetközi kapcsolatépítésben nyújt segítséget az iraki hatóságok számára, valamint szélesebb körű tudatosságnövelő tevékenységet folytat. E feladatok ellátása érdekében a misszió belül egy kulturális örökségvédelmi szakértőt foglalkoztat.⁶³

Többek között egy pilotprojektet keresztül nyújt támogatást egy, a lopott és eltűnt műtárgyakat magában foglaló nemzeti adatbázis létrehozásában, elsősorban német segítséggel. Gyermekek számára figyelemfelhívó anyagokat készít a kulturális örökség védelmének fontosságával kapcsolatban az iraki kulturális, illetve belügyi tárccal együttműködve. Ezenfelül workshopokat, szimpóziumokat szervez a kapacitásépítés támogatása érdekében.⁶⁴ A misszió tevékenysége jó példája annak, hogy a kulturális örökségvédelmi dimenzió hogyan képes támogatni az adott misszió általános biztonságpolitikai célkitűzéseit: a fogadó ország kulturális öröksége védelmének támogatása hozzájárul a radikalizmus, illetve a terrorizmusfinanszírozás elleni küzdelemhez, így akár a konfliktusok élettartamának csökkentéséhez. Ha az EU-t mint normatív hatalmi szereplőt vizsgáljuk, tanácsadói feladatok ellátásán keresztül képes támogatni a fogadó országot a vonatkozó nemzetközi jogi normák betartásában, teljesítésében (például 1954. évi hágai egyezmény). A posztkonfliktusos időszakban pedig a társadalmi és gazdasági rehabilitációt (társadalmi megbékélés, kulturális szektor bevételei) tudja támogatni e dimenzió.⁶⁵

Együttal azonban a kihívásokra is rávilágít az iraki tapasztalat: egyrészt, hogy az EU önálló képességekkel és kapacitásokkal nem rendelkezik, túlnyomóan a nemzeti szintű tudásbázisra és hozzájárulásra alapozhat (Irak esetében az olasz Carabinieri szerepvállalása volt meghatározó), amely tagállamonként változó mértékű felkészültséget, erőforrásokat és hozzájárulási hajlandóságot jelenthet. (Bár ennek kapcsán érdemes megemlíteni, hogy többek között az uniós szintű oktatás-képzés terén is történtek

⁶¹ KATHEM et al. 2020; BINDNER–POIROT 2016.

⁶² A Tanács (KKBP) 2017/1869 határozata (2017. október 16.) az Európai Uniónak az iraki biztonsági ágazat reformját támogató tanácsadó missziójáról (EUAM Irak), 3. cikk.

⁶³ EUAM Iraq 2024.

⁶⁴ EUAM Iraq [é. n.].

⁶⁵ EUAM Iraq 2019.

előrelépések az utóbbi években.⁶⁶⁾ Másrészt, a magas szintű politikai lobbijelentősége bár jól megmutatkozott az EUAM Irak által eddig elért eredmények kapcsán, ez önmagában nem elég: a fogadó országai szakszemélyzet felkészítésének, képzésének támogatása egyaránt fontos.⁶⁷

De ahogyan azt az EKSZ által a koncepció megvalósulásáról készített éves jelentés is megállapítja, kulturális örökségvédelemmel összefüggő feladatok egyes missziók keretében anélkül is megvalósíthatók, hogy azok mandátuma, illetve műveleti terve kifejezett utalást tenne rá. Az EUAM Irak mellett több más polgári KBVP-misszió nyújtott támogatást a fogadó állam számára e területen különösen konferenciák, workshopok, képzések szervezésén keresztül (EUAM Ukrajna, EUBAM Líbia, EUBAM Rafah).⁶⁸

A 2008-ban felállított fegyvertelen polgári megfigyelő misszió, az EUMM Georgia feladata a hosszú távú stabilizáció, illetve normalizáció elősegítése a térségben, valamint a felek közötti bizalomépítés elősegítése. A misszió ellenőrzési tevékenységének részét képezi a kulturális örökségi helyszínek rendszeres monitorozása, illetőleg jelentést készít a szakadár régiókban (Dél-Oszétia, Abházia) a kulturális örökséggel kapcsolatos kockázatokról, valamint a konfliktus által érintett közösségek e helyszínekhez való hozzáféréseivel kapcsolatos kihívásokról. A misszió a kulturális örökséget bizalomépítő eszközként is tekinti, és törekszik a kölcsönös megértés kialakítására és a konfliktus által érintett közösségek kulturális értékeinek tiszteletben tartására, a kapcsolódó kulturális vagy vallási hagyományok gyakorlásának biztosítására az adminisztratív határvonal mindkét oldalán.⁶⁹

Összegzés

A kulturális örökség megőrzésének és védelmének megjelenése és folyamatban levő integrációja az EU polgári KBVP-tevékenységébe több tényező együtthatásának eredménye. Egyrészt betudható annak a 2010-es években (és különösen 2015-től) induló nemzetközi mobilizációnak, amelyet részben a Maliban az Ansar Dine-hez, részben a Közel-Keleten, különösen Irakban és Szíriában az ISIL-hez köthető események indukáltak. Egyes, gyakran világörökségi szintű védelem alatt álló kulturális, történelmi, vallási helyszínek a terrrorszervezetek propagandájának részét képező, globális médiafigyelem övezte megsemmisítése a nemzetközi közösséget eszköztára újragondolására készítette. Számtalan stratégiai és politikai dokumentum született, amely a válságmegelőzés és -kezelés, valamint az örökségvédelem közötti szálak szorosabbra fűzését célozta, amely folyamatban több európai ország (például Olaszország, Franciaország, Németország) fontos lobbierőnek bizonyult.

Másrészt, jól illeszkedik abba a folyamatba, amely a polgári KBVP-missziók által lefedett tevékenységek bővülésével járt a 2000-es évek csúcstól az új polgári KBVP-paktum 2023-as elfogadásáig. Ezzel összefüggésben – a biztonsági környezet változására

⁶⁶⁾ Mint például az Európai Biztonsági és Védelmi Akadémia 2023 óta évente két alkalommal meghirdetett Cultural Property Protection kurzusa.

⁶⁷⁾ DGAP-ZIF 2020.

⁶⁸⁾ 12398/22. 2022 Report; 11054/23. 2023 Report.

⁶⁹⁾ 11054/23. 2023 Report.

reflektálva – három tendencia emelhető ki, ami az EU KBVP-re jelentős hatást gyakorolt. Egyrészt a külső és belső biztonság közötti határ elmosódása és ezáltal a kapcsolódó biztonsági kihívások összehangolt kezelése. Másrészt a biztonság-fejlődés, illetve a biztonság-humanitárius-fejlődés összefüggések előtérbe kerülése az EU külső tevékenységeiben. Harmadrészt pedig a konfliktusok kezelésének integrált megközelítése, amely a megelőzéstől kezdve a rehabilitációig a konfliktusok teljes élettartamában képes adekvát és átfogó válaszok megfogalmazására, és a más szereplőkkel való összehangolt együttműködésre e célok elérése érdekében. Ezen irányvonalak mentén a kulturális örökség megőrzése és védelme egy olyan – területeken átívelő – szempontrendszerre képes kínálni, amely a szektoriális célkitűzések elérésében is fontos hozzáadott értéket tud képviselni.

Felhasznált irodalom

- 11054/23. 2023 Report on the Progress in the Implementation of the „Concept on Cultural Heritage in Conflicts and Crises: A Component for Peace and Security in European Union’s External Action” and the Dedicated Council Conclusions. 2023. június 26.
- 12398/22. 2022 Report on the Progress in the Implementation of the „Concept on Cultural Heritage in Conflicts and Crises. A Component for Peace and Security in European Union’s External Action” and the Dedicated Council Conclusions. 2022. szeptember 14.
- 14190/17. Council Conclusions on Security and Defence in the Context of the EU Global Strategy (2017. november 13.).
- 14305/18. A Tanács és a tagállamok kormányainak a Tanács keretében ülésező képviselői által elfogadott következtetések a polgári KBVP területére vonatkozó paktum létrehozásáról. 2018. november 19.
- 9837/21. A Tanács következtetései – A kulturális örökség uniós megközelítése konfliktusokban és válságokban. 2021. június 21. Online: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XG0614\(08\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XG0614(08))
- 2014/C 183/08. A Tanács következtetései (2014. május 21.) a fenntartható Európa stratégiai erőforrásul szolgáló kulturális örökségről.
- 2018/C 460/10. A Tanács következtetései a kulturális örökség valamennyi uniós szakpolitikai területen történő előtérbe helyezésének szükségességéről. 2018. december 21.
- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának a szervezett bűnözés elleni küzdelemre irányuló uniós stratégiáról (2021–2025). 170 final. 2021. április 14.
- A Tanács (KKBP) 2017/1869 határozata (2017. október 16.) az Európai Uniónak az iraki biztonsági ágazat reformját támogató tanácsadó missziójáról (EUAM Irak).
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/880 rendelete (2019. április 17.) a kulturális javak bejuttatásáról és behozataláról.
- Civilian CSDP Compact. Mini-Concept on Possible Civilian CSDP Efforts to Address Security Challenges Linked to the Preservation and Protection of Cultural Heritage (12499/22).
- Concept on EU Peace Mediation. 13951/20. 2020. december 11. Online: www.eeas.europa.eu/sites/default/files/st13951.en20.pdf

- Council Conclusions on Security and Development, 2831st External Relations Council meeting. Brussels, 2007. november 19–20. Online: <https://reliefweb.int/report/serbia/council-conclusions-western-balkans-2831st-external-relations-council-meeting-brussels>
- Council of the European Union (2004): *Civilian Headline Goal 2008*. 15863/04. Brussels, 2004. december 17. Online: <https://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2015863%202004%20INIT>
- Council of the European Union (2013): Suggestions for Crisis Management Procedures for CSDP Crisis Management Operations. 7660/2/13. EEAS, 2013. június 18. Online: <https://anyflip.com/ybmp/fvzl/basic>
- Council of the European Union (2022): A Strategic Compass for Security and Defence—For a European Union that Protects Its Citizens, Values and Interests and Contributes to International Peace and Security. 7371/22. 2022. március 21. Online: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/en/pdf>
- EEAS (2016): Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. 2016. június. Online: www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf
- EEAS (2017a): Priorities for Civilian Crisis Management. 13258/17. 2017. október 16.
- EEAS (2017b): Revised Issues Paper. Preservation and Protection of Cultural Heritage in CSDP Missions and Operations. 11930/2/17. 2017. szeptember 26. Online: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11930-2017-REV-2/en/pdf>
- EEAS (2018a): Civilian Capabilities Development Plan. 11807/18. 2018. szeptember 4. Online: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11807-2018-INIT/en/pdf>
- EEAS (2018b): Strengthening Civilian CSDP – Concept Paper. 435. 2018. április 4. Online: www.eeas.europa.eu/eeas/civilian-compact_en
- EEAS (2021a): Concept for an Integrated Approach on Climate Change and Security. 12537/21. 2021. október 5. Online: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12537-2021-INIT/en/pdf>
- EEAS (2021b): Concept on Cultural Heritage in Conflicts and Crises. A Component for Peace and Security in European Union's External Action. 9962/21. 2021. június 18. Online: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9962-2021-INIT/en/pdf>
- EEAS (2021c): Implementing the Civilian CSDP Compact: Suggestions for Common Master Messages. 561 REV1. 2021. július 14. Online: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10815-2021-INIT/en/pdf>
- EEAS (2023): European Union Common Security and Defence Policy Civilian CSDP Compact. Towards More Effective Civilian Missions. Online: www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2023/Civilian%20CSDP%20Compact%20Report_22.05.2023.pdf
- EUAM Iraq [é. n.]: *News*. Online: www.euam-iraq.eu/en/news?keyword=cultural%20herit&year=all
- EUAM Iraq (2019): *Protection of Cultural Heritage*. EEAS, April 2019 (updated in January 2023). Online: www.euam-iraq.eu/uploads/2023/04/13/euam6437943d6f09f.pdf
- EUAM Iraq (2024): EUAM Iraq and Germany Seek to Protect Iraq's Rich Culture With Joint Initiative. 2024. január 25. Online: www.euam-iraq.eu/en/news/198/-euam-iraq-and-germany-seek-to-protect-iraqs-rich-culture-with-joint-initiative

- European Commission (2016): Joint Communication to the European Parliament and the Council. Towards an EU Strategy for International Cultural Relations. JOIN(2016) 29 final. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52016JC0029>
- European Commission (2019): *Illicit Trade in Cultural Goods in Europe. Characteristics, Criminal Justice Responses and an Analysis of the Applicability of Technologies in the Combat against the Trade. Final Report*. Luxembourg: Publications Office. Online: <https://data.europa.eu/doi/10.2766/183649>
- European Commission (2020): *Communication from the Commission on the EU Security Union Strategy*. 605 final. Brussels, 2020. július 24. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52020DC0605>
- European Council (2000): *Presidency Conclusions*. Santa Maria da Feira, 2000. június 19–20.
- Missions and Operations. European External Action Service. Online: www.eeas.europa.eu/eeas/missions-and-operations_en
- United Nations Security Council (2013): S/RES/2100 on Mali. Adopted by the Security Council at its 6952nd meeting. 2013. április 25. Online: www.refworld.org/docid/519dffbe4.html
- United Nations Security Council (2017): S/RES/2347 on the Maintenance of International Peace and Security. Adopted by the Security Council at its 7907th meeting. 2017. március 24. Online: <https://main.un.org/securitycouncil/en/s/res/2347-%282017%29>
- AL-AZM, Amr – PAUL, Katie A. (2019): Facebook's Black Market in Antiquities. Trafficking, Terrorism, and War Crimes. *ATHAR Project*. Online: <http://atharproject.org/wp-content/uploads/2019/06/ATHAR-FB-Report-June-2019-final.pdf>
- BINDNER, Laurence – POIROT, Gabriel (2016): *ISIS Financing in 2015*. Center for the Analysis of Terrorism. Online: <https://cat-int.org/wp-content/uploads/2016/06/ISIS-Financing-2015-Report.pdf>
- DGAP-ZIF (2020): *Workshop Note: CSDP Missions and the Protection of Cultural Heritage Lessons from EUAM Iraq and the Way Forward*. Online: https://dgap.org/sites/default/files/article_pdfs/zif_dgap_workshop_note_protection_of_cultural_heritage_oct_2020.pdf
- GOWAN, Richard (2022): 30 Peace Operations and the Protection of Cultural Heritage. In CUNO, James – WEISS, Thomas G. (szerk.): *Cultural Heritage and Mass Atrocities*. Los Angeles: Getty Publications, 517–530. Online: <https://doi.org/10.2307/jj.6142257.41>
- HAUSLER, Kristin (2021): The EU Approach to Cultural Heritage in Conflict and Crisis: An Elephant in the Room? *Santander Art and Culture Law Review*, 2(7), 193–202. Online: <https://doi.org/10.4467/2450050XSNR.21.025.15270>
- JUHÁSZ László (2019): Az EU válságkezelési mechanizmusai. *Honvédségi Szemle*, 147(4), 50–64. Online: <http://real.mtak.hu/id/eprint/125221>
- JUNCOS, Ana E. (2020): Beyond Civilian Power? Civilian CSDP Two Decades On. In FIOTT, Daniel (szerk.): *The CSDP in 2020. The EU's Legacy and Ambition in Security and Defence*. Paris: EUISS, 74–87. Online: <https://doi.org/10.2815/22734>

- KATHEM, Mehiyar (2020): *The Role of the European Union in the Protection and Enhancement of Cultural Heritage in Conflict and Post-Conflict Contexts in the Middle East region: The example of Iraq*. EEAS-ECDPM, 2020. október 1. Online: https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10135520/1/2020_10_Report-Cultural-Heritage-1Oct2020.pdf
- LIPKA, Mirosław (2023): Działania UE na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego w krajach pokonfliktowych. *Kultura Bezpieczeństwa*, 43(43), 111–139. Online: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0053.9666>
- MOLNÁR Anna (2018): *Az Európai Unió külkapcsolati rendszere és eszközei. A külkapcsolatoktól a kül-, a biztonság- és védelempolitikáig*. Budapest: Dialóg Campus. Online: https://real.mtak.hu/88071/1/web_PDF_Az_Europai_Unio_kulkapcsolati_rendszere.pdf
- PIETZ, Tobias (2018): The Civilian CSDP Compact: Strengthening or Repurposing EU Civilian Crisis Management. *IAI Commentaries*, 18(57). Online: www.iai.it/en/pubblicazioni/civilian-csdp-compact-strengthening-or-repurposing-eu-civilian-crisis-management
- PIETZ, Tobias – SCHMIDKE, Maximilian (2019): EU CSDP Missions and the Protection of Cultural Heritage. *IAI Commentaries*, 19(63). Online: www.iai.it/en/pubblicazioni/eu-csdp-missions-and-protection-cultural-heritage
- PUSKÁS Anna (2024): Trade Control and Protection of Cultural Goods in the European Union: An Evolving Approach? *Journal of Strategic Trade Control*, 2(2), 1–26. Online: <https://doi.org/10.25518/2952-7597.104>
- TARDY, Thierry (2017a): Introduction. In TARDY, Thierry (szerk.): *Recasting EU Civilian Crisis Management*. ISS Report. Paris: EU Institute for Security Studies, 5–8. Online: <https://doi.org/10.2815/725374>
- TARDY, Thierry (2017b): The New Forms of Civilian Crisis Management. In TARDY, Thierry (szerk.): *Recasting EU Civilian Crisis Management*. ISS Report. Paris: EU Institute for Security Studies, 9–22. Online: <https://doi.org/10.2815/725374>

